

MIKROHISTORIA JA PUUTTUVAN TIEDON ONGELMA

MATTI PELTONEN

”Ensimmäinen” ja ”toinen” tieto

José Saramagon romaani *Kaikkien nimet* on kiinnostava mikrohistoriallisen tutkimuksen vertauskuva. Väestörekisterikeskuksen virkailija José-herra on aluksi kiinnostunut kuuluisuuksista, merkkimiehistä ja kauniista naisista ja muodostaa heistä omaa yksityistä arkistoaan liittämällä työpaikaltaan saamansa tiedot itse keräämiinsä lehtileikkeisiin. Kerran virkailija kuitenkin vie asuntoonsa henkilötietojen kopiointia varten vahingossa väärän kansion. Merkkihenkilön sijasta hän jäljentää tiedot naisesta, jonka nimeä hän ei ollut kuullut koskaan aikaisemmin ja josta lehdetkään eivät tienneet mitään kertoa. Virheen aiheuttaman pettymyksen häivyttyä tuntemattomasta naisesta tulee José-herralle päänäpintymä ja hän kokee monivaiheisen seikkailun selvittäessään naisen elämänvaiheita. ”Kovaksi keitetyn” dekkarikirjallisuuden päähenkilölle tyyppillisellä rämäpäisyydellä, lähtien liikkeelle naisen viimeisestä tunnetusta osoitteesta, José-herra kehittelee itselleen aivan uusia tiedonhankintamenetelmiä, joita ei merkkimiesten ja vaikuttajanaisten tapauksissa tarvittu.

Saramagon romaanin virkailijan kaksi erilaista kiinnostuksen kohdetta muistuttaa laajempaa ilmiötä, historian tutkimuksen katseen siirtymistä valtiomiehistä ja vaikuttajanaisista myös alistettujen kansankerrosten yksilöihin. Historismiin nojaava 1800-luvulla syntynyt tieteellinen historiankirjoitus (”rankelaisuus”), joka oli kiinnostunut kansakuntien ja kansallisvaltioiden kohtalonhetkistä ja tutki niitä johtaneiden eliittien jäsenten kokemuksia, sai 1900-luvulla rinnalleen kokonaisvaltaisemmin yhteiskunnallisesta muutoksesta kiinnostuneen historian tutkimuksen traditiot. Uudet historian tutkimuksen virtaukset ovat olleet kiinnostuneita myös julkisesta elämästä sivussa olevien, jopa aivan lu-

ku- ja kirjoitustaidottomien kansalaisten elämästä ja merkityksestä. Tämän muutoksen myötä historian tutkijat ovat kokeneet samoja vaikeuksia kuin Saramagon romaanin väestörekisterivirkailija lähtiessään selvittämään tuntemattoman naisen kohtaloa. Miten saada tietoja ihmisistä, jotka eivät puhu parlamentissa, julkaise mielipidekirjoituksia, eivät säilö sukunsa kirjekokoelmia julkisiin arkistoihin ja laiminlyövät päiväkirjankin pidon?

”Vanha historia” pystyi turvautumaan suoraan tutkimiansa eliittikansalaisten itse tuottamiin dokumentteihin, ”uusi historia” joutuu usein nojaamaan epäsuoraan tietoon, jonkun toisen tutkimuskohteesta antamaan todistukseen. Kutsun tässä artikkelissa uuteen historiaan samastuvan historian tutkijan epäsuorassa päättelyssään käyttämää tietoa ”toiseksi” tiedoksi. Epäsuoruus on usein suorastaan kaksinkertaista, sen välittäjä ei pelkästään ole toinen ja suhteessa tutkimuskohteeseen vieras, yleensä jossain mielessä eliittiin kuuluva tai ainakin eliittiä palveleva henkilö. Epäsuoruus tai vieraus liittyy usein myös asiakirjan tai dokumentin käsittelemään ilmiöön. Se ei välttämättä kerro suoraan siitä ilmiöstä, joka pohjimmiltaan kiinnostaa tutkijaa, vaan hänen on pääteltävä asia epäsuorasti jonhonkin toiseen ilmiöön liittyvistä tiedoista.

”Alistamisen arkistot”

Kun tutkimuskohteena on alistettuihin tai yhteiskunnan marginaalissa eläviin yksilöihin kohdistuva tutkimus, on silloin tällöin puhuttu käytetyistä aineistoista ”alistamisen arkistoina” tai ”sorrion arkistoina”. Itse olen oppinut tämän ilmaisun yhdestä ranskalaisen tutkijan Michel de Certeau’n tekstistä, jossa pohditaan populaarikirjallisuutta kansanomaisen maailmankuvan tutkimuksen apuvälineenä. Tämä teksti on samalla erimerkki pessimistisestä suhtautumisesta ”sorrion arkistojen” käyttömahdollisuuteen, näkökulmasta, jota vastaan pyrin tässä artikkelissa argumentoimaan. Saramagon luoman väestörekisterivirkailijan tapaan vaikeuksien ei pidä antaa lannistaa, vaan innostaa rakentamaan uusia tiedostamisen menetelmiä. Artikkelini pääsisältö on tällaisten ratkaisuehdotusten esittelyä.

Mainitsemani Michel de Certeau’n artikkeli *The Beauty of the Dead: Nisard*, jonka hän kirjoitti 1970 yhdessä Dominique Julian ja Jacques Revelin kanssa, on kuitenkin lukemisen arvoinen. Se kertoo virkamiehestä nimeltään Charles Nisard, jonka tehtävänä oli populaarikirjallisuuden sensuuri 1800-luvun puolivälin Ranskassa. Pääosin artikkelissa pohditaan sitä, miten populaarikirjallisuutta tut-

kimalla on mahdollista tavoittaa aidosti kansanomaisen ajattelu, jos hyväksytään se lähtökohta, että populaarikirjallisuudeksi käsitetyt teokset ovat kuitenkin pääsääntöisesti eliitin tuottamia. Tämä on aiheellinen kysymys, mutta sivuutan sen tällä kertaa. Charles Nisardin tehtävä teki hänestä alan asiantuntijan, joka kirjoitti ensimmäisen tutkielman populaarista kirjallisuudesta vuonna 1854: käsite syntyy ilmiön tukahduttamisen hetkellä, de Certeau'n ja kumppaneiden artikkelissa päätellään. Jotta populaarikirjallisuutta voitiin tutkia, se piti ensin tukahduttaa. Historiallisesta satunnaisuudesta kehitetään de Certeau'n artikkelissa paradoksaalinen opinkappale, jonka mukaan tutkija on tuomittu toistamaan "sorrion arkiston" muodostajan toimintaa.

Toinen ja ehkä tunnetumpi esimerkki varoittavasta suhtautumisesta "sorrion arkistoihin" on Michel Foucault'n toimittama antologia 1800-luvun alun ranskalaisesta murhamiehestä Pierre Riviérestä.¹ Tässä esimerkissä huomio kiinnittyy siihen, että Foucault'n ja hänen oppilaidensa kommentointi kohdistui vain Riviéren tapausta tutkineiden eri tieteitä (kriminologia, psykologia jne.) edustaneiden asiantuntijoiden kirjoittamiin teksteihin. Myös tuomittu oli kirjoittanut tekstin, eräänlaisen tunnustuksen, joka oli samalla myös murhasuunnitelma, koska Pierre Riviére oli aloittanut sen kirjoittamisen ennen rikostaan. Tämä teksti vie pääosan Foucault'n toimittamasta teoksesta, mutta siihen suhtaudutaan ikään kuin sitä ei olisi lainkaan olemassa. Michel Foucault perusteli, miksi hän ja hänen työryhmänsä eivät lainkaan ottaneet tulkittavakseen Pierre Riviéren tunnustusta vaan halusivat tietoisesti sivuuttaa sen.

"Päätimme olla tulkitsematta Riviéren tekstiä ja luopua sen psykiatrisesta tai psykoanalyttisesta kommentoinnista. Ensinnäkin siksi, että se oli meille eräänlainen 'nollateksti' tai vertailukohde arvioitaessa muiden tekstien välisiä etäisyyksiä ja niiden keskinäisiä suhteita. Toiseksi, koska tuskin olisimme voineet puhua siitä joutumatta sekoittamaan sitä mukaan johonkin diskurssiin (lääketieteelliseen, oikeudelliseen, psykologiseen, kriminologiseen), jota halusimme käyttää lähtökohtina puhuessamme tapauksesta. Jos olisimme tehneet niin, olisimme sijoittaneet sen valtasuhteisiin, joiden reduktiivisen vaikutuksen juuri halusimme näyttää ja olisimme itse joutuneet sen asettamaan ansaan. Kolmanneksi, tärkein syy oli, johtuen eräänlaisesta kunnioituksesta ja ehkä jopa kauhusta tätä neljä ruumista synnyttäneitä tekstiä kohtaan, että emme halunneet kirjoittaa omaa tekstiämme Riviéren muistelmaa päälle."²

¹ Michel Foucault 1982.

² Michel Foucault 1982, xiii.

Foucault'n perusteluissa päällimmäiseksi nousee sama pelko kuin de Certeau'n artikkelissa. "Alistamisen arkistosta" poimittuun kansanomaisen ajattelun kapaleeseen tarttuminen tekee tutkijasta vain yhden osanottajan alistajien suuremmassa joukossa. Foucault'n esimerkki on kuitenkin sikäli rajumpi, että hän jättää analysoimatta todellisen kansanmiehen tekstin eikä vain sellaisena esitettyä aineistoa.

Alun perin vuonna 1973 julkaistu kokoomateos Pierre Riviéren tapauksesta lienee Foucault'n tuotannossa ainakin jossain määrin poikkeuksellinen. Vaikka hän ei muuallakaan teksteissään ole ylen määrin kiinnostunut sorrettujen ja solvattujen omista kokemuksista, hän ei kuitenkaan, etenkin myöhemmin 1970-luvulla julkaisemissa teksteissä, väitä niiden tutkimista epätoivottavaksi tai mahdottomaksi. Päinvastoin hän puhuu esimerkiksi 1976 pitämässään luennoissa "alistetuista tiedoista"³ paikallisena muistona menneistä taisteluista, vähempiarvoisena tai epätäydellisempänä tietona, jonka kanssa sofistikoitumpi tieto voi liittoutua synnyttääkseen "genealogista" analyysia yhteiskunnan muutoksesta.⁴ Tämän valossa *Pierre Riviére* -kokoelman pessimismi oli ehkä ohimenevä oikku.⁵ Lisäksi on huomattava, että Foucault pääsääntöisesti otti tutkimuskohteekseen tieteelliset tai asiantuntijuuteen perustuvat diskurssit, tosin poikkeuksellisen laajasti käsitettyinä verrattuna tavanomaiseen tieteenhistorialliseen tutkimusotteeseen. Ja aivan erityisesti on korostettava sitä, että Foucault'n johtama työryhmä vaivoja säästämättä kaivoi esille analysoituihin asiakirjoihin alun perin sisällyttömän Riviéren tunnustuksen ja julkaisi sen tutkimusraportissaan.⁶ Vastaavasti vuonna 1974 antamassaan haastattelussa "Film and Popular Memory" Foucault esittää rahvaalle tarjotun populaarikulttuurin olevan aidon populaarin muistin tai kansanmuistin vastavoima ja vihollinen. Kansanomaisella historialla tai kansanmuistilla Foucault tarkoitti suullista muistitietoa, joka hänen mielestään ainakin vielä 1800-luvulla oli muodostanut joko suullisena tai laului-

³ Eräät suomalaiset tutkijat kääntävät "alistetut tiedot" korostetun formalistisesti käsitteellä "alistetut tietomuodot", joka korostaa muotoa sisällön ylitse tavalla, joka lienee Foucault'n ajattelulle vierasta. Eihän hän halunnut olla mikään tavanomainen strukturalisti.

⁴ Michel Foucault 1980, 78–109.

⁵ On kiinnostavaa lukea Foucault'n 1976 antama haastattelu Pierre Riviére -antologiasta. Siinä hän kyllä edelleen lähtee liikkeelle siitä, että haluaa pidättäytyä sanomasta mitään murhamies Riviéren muistelmaa. Samanaikaisesti hän kuitenkin tulee sanoneeksi siitä yhtä ja toista. Ks. Michel Foucault 1989, 131–136. Myös Michel de Certeau'n myöhempi tuotanto viittaa muuttuneisiin käsityksiin. Hänellä on useampiakin 1970-luvulla kirjoitettuja artikkeleita, joissa pyritään tutkimaan mystikojen tai jopa riivattujen henkilöiden puhetta.

⁶ David Macey 2004, 107.

hin kiteytyneenä eräänlaisen vastahistorian suhteessa ”viralliseen” historiankirjoitukseen.⁷

Carlo Ginzburg arvosteli de Certeau’n Nisard-artikkelia ja Foucault’n toimittamaa antologiaa Pierre Riviéren tapauksesta ”mustaksi populismiksi” maailmanmaineeseen nousseessa tutkimuksessaan *The Cheese and the Worms* (ital. alkuteos 1976). Olen edellä paljolti myötäillyt Ginzburgin esittämää arvostelua. On helppo ymmärtää, että juuri hän reagoi voimakkaasti mainittuihin pessimistisiin tuloksiin tuleviin teksteihin. Ginzburg oli jo 1960-luvun puolivälissä julkaisemas- saan väitöskirjassa *The Night Battles* (ital. alkuteos 1966) lähtenyt kehittämään sellaista ”alistamisen arkistojen” lukutapaa, joka toisi esille jossain mielessä aidos- ti kansankulttuuriin kuuluvia käsityksiä eliittikulttuurin tuottamista aineistoista. Hän jatkoi metodologiansa kehittämistä edellä mainitussa teoksessa mylläri Menocchiosta. Ginzburgiin on tässä suhteessa syytä kiinnittää erityistä huomiota, vaikka hän ei olekaan ainoa menestyksellisesti ”alistamisen arkistoja” hyödyn- tänyt historioitsija. Onhan tunnettua, miten esimerkiksi E. P. Thompson omassa läpimurtoteoksessaan *The Making of the English Working Class* (1963) käytti laa- jasti työväenluokan ja työväenliikkeen alkumuotojen kehkeytymistä tutkiessaan muun muassa hallituksen palkkaamien poliisiagenttien ja ilmiantajien raport- teja ja kuulusteluja. Monista asioista ei muita lähteitä ollut. Samoin esimerkik- si suomalaisen kommunismin tutkijat joutuvat usein turvautumaan vain valtiol- lisen poliisin raportteihin, koska kielletyn maanalaisen puolueen itse tuottaman aineiston säilyttäminen ei ollut turvallista. Erittäin suuren huomion sai 1970-lu- vulla ranskalaisen Emmanuel Le Roy Ladurien suurelle yleisölle suuntaama tut- kimus *Montaillou – Pieni ranskalainen kylä 1294–1324* (ranskank. alkuteos 1975), joka hyödynsi katolisen kirkon ylläpitämän inkvisitiolaitoksen kuulustelemien yli 200 keskiaikaisen talonpojan yksityiskohtaisista kuulusteluista syntyynyttä aineis- toa. Lukuisista samansuuntaisista esimerkeistä huolimatta Ginzburgin kehittämä työkalu ”alistamisen arkistojen” hyödyntämisessä on ainutlaatuinen idea.

”Ginzburgin suodatin”

Foucault’n ja de Certeau’n jossain määrin kriittinen asenne ”alistamisen arkisto- jen” hyödyntämistä kohtaan muistuttaa erästä vanhempaa ja huomattavasti jyr- kempää asennetta. Jo 1800-luvulla noitavainojen tutkijat (esimerkiksi saksalainen J. Hansen) tulivat siihen tulokseen, etteivät uhkailemalla ja kiduttamalla saadut noituudesta syytettyjen tunnustukset voineet olla luotettavia kuvauksia heidän ajatusmaailmastaan. Syytetyt yksinkertaisesti toistivat sen, mitä heiltä vaadittiin. Siksi näihin tunnustuksiin ei kannattanut kiinnittää mitään huomiota. Tämä asenne oli hallitsevassa asemassa noitavainojen tutkimuksessa vielä 1960-luvulla, uhrien puheita pidettiin heikkomielisten ja nälkiintyneiden ihmisten houreina, hysterian ilmauksina ja siksi tutkimuksessa sivuutettavana materiaalina.⁸ Ginz- burgin väitöskirja 1966 olikin aivan uusi avaus keskustelussa noituudesta syytet- tyjen lausuntojen käyttökelpoisuudesta ja luotettavuudesta.

Poikkeuksellisen rikkaan paikallisarkiston tarjoaman dokumentoinnin tur- vin Ginzburg pystyi seuraamaan, miten inkvisition edustajat vähitellen usean vuosikymmenen kuluessa onnistuivat tukahduttamaan paikallisen väestön oman selityksen kuulustelijoiden noituutena käsittämästä ilmiöstä ja miten syytetyt lo- pulta alkoivat toistaa jo muualtakin tutun kaavan mukaan kuulustelijoiden tuo- mien käsikirjojen mukaisia selityksiä uskomuksistaan. Tämä syytettyjen ajatus- maailman sopeuttaminen kirkon oppeihin oli Ginzburgin tärkein havainto. Se antaa hänen mielestään alkuperäisille, prosessin alussa mahdollisimman pal- jon kirkon noituustulkinnasta poikkeaville ja kuulustelijoiden oudoksumille kertomuksille suuren arvon. Ne ovat mahdollisimman vähän vääristynyttä tie- toa uuden ajan alun talonpoikien ajatusmaailmasta, pieni hippunen aitoa kan- sankulttuuria. Myöhemmin toiset tutkijat ovat löytäneet vahvistusta Ginzbur- gin löydökselle.⁹

Kuulusteluprosessi oli Ginzburgin metodisessa ajattelussa kuin suodatin, joka vain vähitellen sopeutui tehtävänsä. Aluksi suodatinta ei kuitenkaan ollut

⁸ Tästä noitavainoissa syytettyjä ja tuomittuja vähättelevästä tutkijan asenteesta kuvaava esi- merkki on brittihistorioitsijan H. R. Trevor-Roperin suosittu, useana laitoksena ilmestynyt essee *The European Witch-Craze of the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. Hän käytti noituudesta tuomittu- jen tunnustuksista esimerkiksi ilmauksia ”mental rubbish of peasant credulity and feminine hysteria”, ”peasant superstitions” ja ”peasant superstition, feminine hysteria and clerical imagination” (1967, 41, 88 ja 106).

⁹ Ks. esim. Wolfgang Behringer: *The Shaman of Oberstdorf. Chonrad Stoecklin and the Phantoms of the Night* (1998). Saksankielinen alkuteos ilmestyi 1994.

⁷ Michel Foucault 1989a, 91.

osattu säätää tehtäväänsä, koska ei tunnettu suodatettavaa materiaalia. Vähitellen kuitenkin väkivaltaisia keinoja sisältäneet kuulustelumenetelmät opettivat uhreille, millaisia tunnustuksia heidän oli hyvä tehdä. Silloin suodatin toimi lopulta tehokkaasti ja päästi läpi vain hyödyllistä ja käyttökelpoista materiaalia, jonka nojalla syytetyt oli helppo tuomita erilaisiin rangaistuksiin, myös roviolla polttamiseen. Ginzburgin myöhempi työ niin ikään pohjoisitalialaisesta talonpojasta ja mylläristä Menocchiosta on muunnos samasta metodologiasta. Alun perin jo aiemman työn yhteydessä eteenpäin osuneissa Menocchion kuulustelupöytäkirjassa ollut outo pitkä lause maailman synnystä mätänemisen tuloksena oli jäänyt vaivaamaan Ginzburgia. Hän palasi arkistoon selvittämään, millainen henkilö kuvitteli maailman synnyn niin poikkeuksellisella tavalla. Inkvisitio oli asiasta myös kiinnostunut, koska myllärin luomiskertomus juustoineen ja matoineen ei vastannut Raamatun antamaa tietoa. Ne olivat siis harhaoppia ja veivät Menocchio-paran lopulta roviolle.

Kuulustelijat yrittävät saada selville, kuka oli Menocchion harhaopin opettanut. Heille ei tullut mieleen, kuten Ginzburgille satoja vuosia myöhemmin, ettei kansankulttuuria kukaan erityisesti opeta. Siksi inkvisitio ei voinut saada mylläri Menocchiolta toivomaansa vastausta, harhaopin levittäjän ilmiantamista. Mutta koska tämä Ginzburgin tulkinnan mukaan kansanomaisen ajattelu oli kuulustelijoille täysin outo (sitä ei ole myöskään voitu selittää muilla alueen kerettiläisillä opeilla), jouduttiin selvitystyöhön uhraamaan paljon vaivaa. Kuulusteluissa syntynyt teksti on ainutlaatuisia ja poikkeuksellisen arvokasta. Sen nostaminen esille oli mahdollista vain siksi, että noituudesta tai harhaopeista syytettyjen omat lausunnot otettiin vakavasti sekä inkvisition että tutkijan toimesta.

Mistä Ginzburg sai inspiraation metodilleen? Ginzburg on kertonut siitä huumasta, jonka *benandanti*-”noitien” oikeudenkäynnistä kertovan aineiston löytäminen aiheutti. Hänen piti mennä arkiston ulkopuolelle raittiiseen ilmaan kävelemään rauhoittumista varten. Mutta mistä teoreettiset vaikutteet tulivat? Tätä hän ei ehkä itsekään täysin tiedosta. Joitain vaikutteita voi tulla oman perheen kokemuksista, vainottuna juutalaisena elämisestä fasisisessa Italiassa Mussolinin diktatuurin aikana. Toinen merkittävä vaikutteiden antaja, jonka roolia esimerkkinä Ginzburg on korostanut itsekin, on ranskalaisen historiantutkijan Marc Blochin tuotanto. Ehkä vaikutteet tulivat sieltä jonkin onnekkaan kytkenän kautta. Itse olen havainnut samankaltaisuuden erään Roland Barthesin

Mytologioita-kokoelman (1957) sisältämän tapauksen kanssa.¹⁰ Barthes kertoi esseessään vuohipaimen Gaston Dominicista, jonka Pariisista kaukaiselle vuoriseudulle saapunut korkeasti oppinut tuomari tuomitsee kiireen kaupalla englantilaisen turistiperheen murhasta. Tapaus herätti aikanaan 1950-luvun alussa ja herättää edelleen paljon kiinnostusta Ranskassa. Monissa tapauksen selostuksissa korostetaan sitä, etteivät vuohipaimen ja tuomari ymmärtäneet lainkaan toisiansa, vaan keskustelu oli jatkuva farssia. Molemmat kyllä puhuivat periaatteessa ranskaa. Vuoripaimen käytti paikallista murretta, tuomari ylätyylistä kirjakieltä. Kaikesta päättäen hänelle(kään) ei voinut tulla mieleen tunnustaa, ettei ymmärrä syyttämänsä talonpojan kieltä ja ajattelua. Barthesin tulkinnassa tuomari perusti ajattelunsa inkvisition käsikirjojen sijasta klassiseen ranskalaiseen kaunokirjallisuuteen. ”Kaikki oikeusmurhat alkavat siitä, että ihmiseltä varastetaan hänen kielenä kielen itsensä nimissä.”

Ginzburg edustaa tutkimustapaa, joka tekee tarkalla lähiluvulla epäluotettaviksi ja käyttökeltvottomiksi leimatuista lähteistä arvokkaita ja ainutlaatuisia. Toiset tutkijat tyytyvät yksinkertaisempaan menettelyyn. Esimerkiksi Le Roy Ladurien *Montaillou*-kirjan kuvaus keskiaikaisten talonpoikien arjesta ja ajattelutavoista perustuu inkvisition kuulustelupöytäkirjojen lukemiseen ”toisessa tarkoituksessa”. Tutkijaa ei lainkaan kiinnosta kyläläistä harhaoppisuus ja heidän sielujensa pelastaminen kadotukselta kuten kuulusteluja johtanutta piispaa. Le Roy Ladurie siis käytti tietoja, joiden alkuperäinen asema dokumenteissa oli toissijainen, vähemmän tärkeä. Kuulusteltujen suuren joukon takia monia asioita saattoi tarkistaa ristiin ja siten aineistolle tuli myös lisää todistusvoimaa.

Tavallista kokeilevammät mikrohistoriat¹¹

”Alistamisen arkistot” ovat olleet kritiikin kohteena myös siksi, että ne tarjoavat mahdollisesti kovin epäedustavan otoksen menneisyyden ihmisistä. Joutuvat-han kohteiksi, ainakin periaatteessa, vain normeja rikkoneet ja siten mahdollisesti vain poikkeavat yksilöt. Vain harvat prosessit ovat yhtä kattavia kuin piispa

¹⁰ Roland Barthes 1994, 52–55. Modernina kommenttina samasta tapauksesta ks. John Sturrock: Call her Daisy-Ray (arvostelu teoksesta Lynda Mugglestone: *Talking Proper: The Rise of Accent as Social Symbol*). *London Review of Books*, vol. 25, nr 17, 11. September 2003, 26.

¹¹ Italialainen historioitsija Giovanni Levi määrittelee kaiken mikrohistorian kokeileväksi puhuessaan mikrohistoriasta tarkastelun mittakaavan muuttamisena kokeilutarkoituksissa. (Ks. Levi 1990, 93 & 97.)

Fourrierin puhdistustyö Montailoun kylässä ja sen ympäristössä, jossa niin monet joutuivat vastaamaan teostaan ja ajatuksistaan. Etenkin sosiaaliviranomaisien ja poliisin verkkoihin sotkeutuneet ovat usein taparikollisia, ”tavanomaisia epäiltyjä” ja yleensä epäedustava otos jonkin yhteisön koko väestöstä. Vaikka tämän monissa aineistoissa ilmenevän vinouden merkitystä ei kannata liioitella, voi silti kysyä, miten tavoittaisimme menneen ajan rahvaasta aivan tavallisen, mihinkään kauhistuttavaan rikokseen tai suureen syntiin syyllistymättömän ”taval-lisen ihmisen”.

Vastauksena tavallisen ihmisen tavoittamisen ongelmaan haluan esitellä lyhyesti neljä kiinnostavaa tutkimusta. Otan esille Duccio Balestraccin teoksen *The Renaissance in the Fields* (1999), Alain Corbinin työn *The Life of an Unknown* (2000), Anna Kortelaisen suositun tutkielman *Virginie!* (2002) ja Alain Boureau'n elämäkerrallisen esseen *Kantorowicz* (2001). Erityisesti kaksi ensiksi mainittua on sikäli poikkeavia mikrohistoriallisia tutkimuksia, ettei kirjojen ”sankareita” ole ilmiannettu inkvisitiolle eikä poltettu kerettiläisinä tai noitina. He eivät ole syylistyneet sarjamurhiin tai muihin kuohuttaviin rikoksiin, joiden käsittely oikeusasteissa olisi tuottanut runsaasti poikkeuksellisia lähteitä. Kyseessä eivät siis ole ”poikkeukselliset tyypillisyydet” eivätkä ”tyypilliset poikkeukset”, vaan uuden mikrohistorian menestysteosten reseptin vastaisesti vain ”tyypilliset” tai ”taval-liset”.¹² Näiden tutkimusten vaikeusaste kasvaa siitä, että poikkeuksellisen paljastavaa tai runsasta dokumentaatiota ei olekaan tutkijan käytettävissä. Päinvastoin tutkimuskohteet ovat lähes tuntemattomia, ehkä suorastaan olemattomia.¹³

Renessanssin talonpoika Italiasta

Varsinkin Duccio Balestraccin tutkiman 1400-luvun talonpojan Benedetto di Massarizian kohdalla lähteet ovat niukat. Silti niissä on myös jotain poikkeuksellista. Kirjoitustaidottomalta talonpojalta on säilynyt kaksi muistikirjaa sienalaisessa arkistossa. Tuohon aikaan monet Pohjois-Italian pienyrittäjät pitivät vastaavanlaisia päivittäisiä ostoja ja myyntejä kirjaavia muistikirjoja. Benedetto-

¹² Uuden mikrohistorian käsitteestä ks. Peltonen 1999 & 2001.

¹³ Englantilainen taloushistorioitsija Eileen Power väitti vuonna 1924 teoksessaan *Medieval People*: ”In point of fact there is often as much material for reconstructing the life of some quite ordinary person as there is for writing the history of Robert of Normandy or of Philippa of Hainault ...” (s. vii). Tämä hämmästyttävän varhain esitetty vakaumus herättää huomiota, vaikka Powerin klassiksi muodostuneen kirjan henkilövalikoima ja lähteet eivät olekaan kovin vakuuttavia.

kirjassa on ristiviittauksia yli 30 muun paikallisen pienyrittäjän vastaaviin muistikirjoihin. He olivat pääasiassa kauppiaita, käsityöläisiä ja rahanlainaajia.¹⁴ Tässä seurassa kirjoitustaidoton talonpoika Benedetto oli kuitenkin varsin harvinainen poikkeus. Kuinka harvinainen tapaus hän oli, sitä on kuitenkin vaikea määritellä. Jotain voi asioiden mittasuhteista päätellä sosiaalisen skaalan ääripäitä luonnehtivien tietojen avulla. Benedettoon toimia kuvaavat muistikirjat, jotka Balestracci julkaisi kirjansa liitteenä, vievät vain sivut 102–114, siis runsaat 10 sivua. Toscanalaisen 1400-luvun kauppiaan Francesco di Marco Datinin poikkeuksellisen hyvin säilynyt arkisto sisältää puolestaan noin 120 000 kirjettä, noin 500 tili-kirjaa ja tuhansia muita asiakirjoja.¹⁵ Vaikka pääosa materiaalista liittyy Datinin kauppahuoneen toimintaan, on yksityisluonteisiakin kirjeitä ja asiakirjoja kymmeniä tuhansia.

Benedetton elämästä ja taloustoimista kertova dokumentaatio on aivan ”tavallista”, se ei liity konflikteihin, ei rikoksiin ja rikostutkintaan tai oikeudenkäyntiin eikä edes inkvisition toimintaan. ”Benedetto ei tehnyt mitään poikkeuksellista koko elämänsä aikana” (xix). ”Benedetto oli läpeensä tavallinen ihminen ...” (xv). Kyse on vain aivan tavallisen arjen tärkeiden asioiden dokumentaatiosta, joka sinänsä oli talonpojan kohdalla ilmeisesti poikkeuksellista, mutta ei liittynyt mihinkään erikoiseen tapahtumaan perheen tai alueen ihmisten elämässä (kuten esimerkiksi Ginzburgin tai Ladurien kirjoissa).

Miten kirjoitustaidoton kirjoitti? Balestracci päätelee, että Benedetto olisi ainakin auttavasti lukea itse. Kirjoittamisen suoritti se kirjoitustaitoinen, joka kulloinkin sattui olemaan saatavilla. Yleensä kirjuri merkitsi, kuka kirjauksen suoritti, täten asialla ei aina tarvitse spekuloida. Merkintöjä Benedettoon muistikirjassa on kahdenlaisia. Toisissa vain kirjataan jokin tavanomainen pieni transaktio. Toisissa asioidaan notaarin luona ja kirjataan transaktion (maanmyynti, vuokrasopimus) lisäksi tarkasti, mihin rekisteriin ja mille sivulle rekisteriä tapahtuma oli kirjattu. Näin merkintä oli helppo löytää virallisista asiakirjoista aina tarvittaessa. Benedettoon taloudelliset yritykset olivat niin monimutkaisia, että muistikirjaa todella tarvittiin. Siinä viitataan yli 30 eri notaariin. Tiedot Benedettoon toimista ovat niin hajallaan, että ilman muistikirjaa historioitsijan olisi

¹⁴ Amatit olivat seuraavat: teurastaja, 5 kiertelevää kangaskauppiasta, silkinkehrääjä, suutari, 5 pankkiiria ja rahanlainaajaa, tynnyrintekijä, 2 satulaseppää, 2 kangaskauppiasta (yrittäjää), 2 kankuria, puuseppä, puodinpitäjä, kultaseppä, kankaan leikkaaja, 5 muuta ilman ammatin mainintaa.

¹⁵ Datinin kauppahuoneen ja perheen aineistoa on käyttänyt suosittu teoksessaan *Iris Ori-go* (1957).

todella vaikeata hahmottaa kokonaiskuvaa hänen taloussuhteistaan. Hän omisti maata, vuokrasi sitä erilaisilla sopimuksilla (tavallinen maanvuokraus tai osaviljelysopimus), poltti kalkkia ja möi maan ja karjan tuotteita. Tulonsa hän käytti suuren perheensä elättämiseen ja sukulaisten auttamiseen. Lisäksi varoja nielivät oman tilan vähittäinen hankkiminen ja tyttärien myötäjäisten maksaminen. Voidaan sanoa, ettei Benedetto sittenkään ollut täysin tavallinen talonpoika, perheen muistikirjojen säilyminen on erikoislaatuinen ja poikkeuksellinen tapahtuma. Se, että itse kirjoitustaidoton talonpoika tarvitsee ja päättää pitää kirjaa taloudenpidostaan, oli jotain erityistä.

Mitä Benedetton muistikirjojen kaltaisella pienellä tietopankilla saadaan aikaan? Todennäköisesti varsin ainutlaatuista on se, miten Benedetton muistikirja sitoo yhteen talonpojan erilaiset taloudelliset yritykset maanviljelystä sivuan-sioihin: Omistukset (maa ja karja), velka- ja vuokrasuhteet voidaan liittää tietyn perheen elämään ja siten syntyy ainutlaatuinen kokonaiskuva 1400-luvun lopun talonpoikaistaloudesta. Tosin kuva piirtyy voittopuolisesti vain taloudellisista ilmiöistä. Muistikirjan avulla näkyvät Benedetton rohkeus riskinottajana, spekulointi tulevaisuudella, hänen yrityksensä rikastua. Tämä puoli teoksessa on hyvin kiinnostava luettavaa kaikille ”talonpoikaisuuden” pohtijoille. Onhan selvästikin kyse materiaalisesti ja intellektuaalisesti rikkaammasta elämästä kuin se vanhemman laatukirjallisuudenkin oletama jatkuvan nälkäkuoleman partaalla roikkuminen, joka oletettiin ”vanhan yhteiskunnan” talonpoikien kohtaloksi (vrt. esim. Johan Huizingan tai Norbert Eliaksen käsityksiin talonpoikaisesta elämästä ja sen merkityksestä). Toinen aspekti, jota Duccio Balestracci tuo esille kirjassaan, on traditioista ja ”säädynmukaisesta elämästä” kiinnipitäminen: tietyt elämänkausi-juhlat ja etenkin perheen lukuisten tyttärien häät vietettiin mahtipontisesti, vaikka se tuli hyvin kalliiksi ja häittäsi muita pyrkimyksiä. Vanhoista hyvistä tavoista ei voinut tinkiä.

Ranskalainen puusuutari

Ranskalainen historioitsija Alain Corbin on kirjoittanut kokonaisen kirjan tavallisesta ihmisestä, josta ei tiedetä mitään. Hän on puusuutari (puukenkien valmistaja) Louis-Francois Pinagot, joka eli 1800-luvulla (1798–1876) syrjäisessä metsäseudun kylässä Ranskassa.

Teoksen takakannen tekstissä kerrotaan, kuka Louis-Francois Pinagot oli:

”Hän syntyi 20. kesäkuuta 1798 ja kuoli tammikuun 31. päivänä 1876. Pinagot oli metsämies ja puusuutari, joka eli pääosan 1800-lukua Origny-le Butinissa, Ranskassa. Hän ei koskaan julkaissut mitään eikä osannut edes lukea. Hän ei koskaan pyrkinyt poliittiseen virkaan. Hänen nimensä ei esiinny yhdessäkään säilyneessä tuomiokirjassa. Hän ei ollut mukana yhdessäkään merkittävässä liiketoimessa. Kyläarkistosta Corbinin satunnaisesti valitsemana hänen elämänsä on teoksen *Tuntemattoman elämä* keskiössä kiehtovana tulkintana tavallisen ihmisen elämästä 1800-luvun Ranskassa.”

Corbinin lähtökohdassa näkyy selvästi pyrkimys haastaa ”uusi mikrohistoria”, sellainen kuin Ladurien, Davisin tai Ginzburgin kuuluisat työt, joissa lähdetään liikkeelle jostakin poikkeuksellisesta tapahtumasta, joka on dokumentoitu rikkaasti ja joka valaisee poikkeuksellisen kirkkaasti tavallisesti piiloon jääviä rutiineja. Corbin tarttuu ”mahdottomaan” aiheeseen, mieheen josta ei ole tavanomaisten henkikirjatietojen lisäksi mitään merkintöjä rekisterissä (tosin kävi kutsunnoissa, joten tiedämme painon ja pituuden nuorena). Corbin ei kuitenkaan lähde aggressiivisesti arvostelemaan, hän vain haluaa kokeilla jotain ”mahdotonta”.

Alain Corbin tunnetaan jo useammastakin tutkimuksesta, joissa hän tutkii aivan ”mahdottomia” ilmiöitä, joista ei voi jäädä mitään lähteitä historian tutkijoille. Tavallisesti nämä työt niputetaan otsikon ”aistien historia” alle. Ensimmäinen oli vuonna 1982 ilmestynyt teos, jonka nimi suomennettuna kuuluisi *Lemut ja tuoksut. Hajut ja sosiaalinen mielikuvitus Ranskassa*.¹⁶ Tämä ”hajujen historia” vei Corbinin kansainväliseen kuuluisuuteen. Corbinin laajaan tuotantoon kuuluu myös uuden mikrohistorian idean mukainen työ, *The Village of Cannibals. Rage and Murder in France, 1870* (ranskank. alkuteos 1990). Siinä nuori aatelismies tulee kidutetuksi ja lopulta poltetuksi elävältä raivostuneen talonpoikaisjoukon toimesta syrjäisessä ranskalaiskylässä syystä, että hänen väitettiin huudelleen tasavaltalaisia iskulauseita.

Corbinin tutkimusstrategia on erikoinen. Koska puukenkämiehestä ei tiedetä mitään, Corbin keskittyy keräämään kaiken mahdollisen tiedon miehen ympäristöstä. Kuvaamalla miehen asuinympäristöä, ammattia, koulutusta ja perhettä (lapsista on jo enemmän tietoa kuin vanhemmista), tilattoman väestön elinkeinoja, kylien pieneläjien tekemiä vähäisiä rötöksiä (kuten luvaton laiduntaminen

¹⁶ Ks. kirjaesittely Mikä lemu! Mikä lemu? teoksessa Matti Peltonen: *Viinapäätä kolerakauhuun. Kirjoituksia sosiaalhistoriasta*. Helsinki: Hanki ja jää, 1988.

ja metsävarkaus), nälänhätiiä ja nälkäprotesteja sekä alueen rahvaan historiakuva Corbin luo ikään kuin puusuutaria ympäröivän todellisuuden tai ainakin kalpean aavistuksen siitä. Se ”valkoinen aukko”, joka jää näiden tiedonmurusten keskelle, on päähenkilö itse. Kirjan kansikuva illustroi tätä strategiaa. Voi kysyä, onko menettely uskottava. Voidaanko todella ajatella, että tutkimus voisi luoda henkilökuvan ääriiviivat kuvaamalla kontekstia hyvin intensiivisesti?

Kansikuvan ohella toinen Corbinin antama analogia erikoiselle tutkimustyyliilleen on elokuva, joka filmataan päähenkilön näkökulmasta siten, että päähenkilö itse tai hänen ajatuksensa tai edes äänensä ei koskaan tule esille. Tämä on ehkä uskottavampi analogia kuin vihjaus, että ympäristön kuvailun kautta keskelle jäisi tutkittavan henkilön ääriiviivojen mukainen valkoinen aukko. Mutta eikö ”tuntemattoman henkilön” näkökulmasta kuvattu elokuva edellyttäisi pikemmin sitä, että tietäisimme jo etukäteen kaiken hänen elämästään? Corbinin tutkielman menettely ei siis ole järin uskottava, mutta on tunnistettava, että hänen työnsä ”epäonnistuu” varsin viehättävällä tavalla. Myötäsukainen lukija onkin taipuvainen antamaan hänen epäonnistumisensa anteeksi, etenkin kun on tiedossa, että tutkija itse on ollut siitä alusta lähtien tietoinen.

Edelfeltin rakastajatar

Anna Kortelaisen mikrohistoria kuuluisan suomalaisen taidemaalarin Albert Edelfeltin rakastajattaresta, jota hän kutsuu erään maalauksen saaman nimen mukaan nimellä Virginie, muistuttaa tahattomasti Alain Corbinin työtä. Kortelainen siteeraakin useita Corbinin teoksia, mutta ei tämän mikrohistoriaa tuntemattomasta puusuutarista. Virginie oli todennäköisesti prostituoitu, ”näyttelijä”, jonka Edelfelt otti mallikseen ja rakastajattarekseen usean vuoden ajaksi. Paris-kunnalle syntyi ilmeisesti kaksi lasta 1880-luvun alussa. Suhteesta tiedettiin, mutta Edelfeltin sukulaiset ja ystävät siivosivat tiedot Virginiestä esim. suvun arkistoihin luovutetusta kirjeenvaihdosta niin tarkasti, että loppujen lopuksi tieto tämän etunimestäkin onnistuttiin hävittämään. Vain useat maalaukset kertovat uhkean naisen ääriiviivat.

Tiedot Virginiestä ovat todella hataria. Hänen piti olla opettajan tytär Etelä-Ranskasta. Kortelainen löytääkin erään kylän nimen Edelfeltin kirjeenvaihdosta, mutta pian ilmenee, että kylä voikin olla kantoni (käsittäen puolen tusinaa kylää), joten oikean opettajan metsästäminen vaikeutuu. Toinen johtolanka on Virginien

oletetut kaksi aviotonta lasta ja kolmas johtolanka hänen lyhyt oleskelunsa ammatinharjoittamisessa Genevessä 1880-luvun alussa. Kortelaisen ratkaisu on kertoa mahdollisimman tarkasti, mitä hän on johtolangoistaan saanut irti, kaikki mahdolliset tiedot pariisilaisista taidemaalareista ja heidän malli-rakastajattaristaan. Kyse on siis kahden tarinan yhdistämisestä; Virginien kontekstista annetaan tietoja, jotka ripotellaan kehystarinaaan, Kortelaisen kertomukseen matkoistaan arkistoihin eri puolille Ranskaa.

Tahattomasti, työnsä armottoman vaikeuden takia, Kortelainen siis tulee tehneeksi samanlaisen tutkimuksen kuin Corbin kirjassaan tuntemattomasta puusuutarista. Hän on koko ajan hellittämättä ratkaisemassa Virginien henkilöllisyyden ongelmaa, eikä halua tunnustaa, ettei naisesta uutterasta tutkimustyöstä huolimatta löydy konkreettisia tietoja. Loppujen lopuksi käy niin, että vaikutusvaltaisen huippumaalarin oletettu epäsäätyinen rakastajatar jää jopa ilman nimeä ja maalarin mahdollisesti saamat kaksi ranskalaista lasta jäävät tunnistamatta. Vaikka Virginie siis jääkin tuntemattomaksi ja tavoittamattomaksi, saa Kortelaisen työ oikeutuksensa ja ehkä myös suosionsa ainakin osittain siitä, että tarinan toinen päähenkilö on (Suomessa) niin kuuluisa.

Historiantutkija Ernst Kantorowicz

Ranskalaisen historiantutkijan Alain Boureau'n teos on biografinen essee tunnetusta keskiajan tutkijasta Ernst Kantorowiczistä (1895–1963), puolanjuutalaisesta viinatehtailijasuvun perillisestä, Saksassa ennen natsismin nousua historiantutkijan uransa aloittaneesta ja myöhemmin 1930-luvun lopulla Yhdysvaltoihin emigroituneesta keskiajan tutkijasta, joka tunnetaan ehkä parhaiten teoksestaan *The Kings Two Bodies* (1957).¹⁷ Monivaiheisen elämän elänyt tutkija, jonka tarina muistuttaa esimerkiksi toisen saksanjuutalaisen tutkijan Norbert Eliaksen kohta-
loa, oli jostain syystä hyvin salaileva omien henkilötietojensa suhteen ja määräsi testamentissaan kaiken jäämistönsä tuhottavaksi. Tietysti julkisissa rekistereissä on hänestä ja hänen suvustaan normaalit perustiedot. Ja jäähän historiantutkijalta tuotanto todistamaan hänestä. Joka tapauksessa myös Boureau ottaa tutkittavaksi tapauksen, jossa lähteitä on poikkeuksellisen vähän ja jossa päähenkilö on tietoisesti pyrkinyt vaikeuttamaan elämänsä ja vaikuttamiensa penkomista. Boureau myös olettaa, että Kantorowiczillä oli jotain peiteltävää. Tämän poliitti-

¹⁷ Alain Boureau 2001. Ranskankielinen alkuteos ilmestyi jo 1990.

nen seura 1920-luvun Saksassa ei ehkä ollut niin edustavaa kuin sodanjälkeisessä Yhdysvalloissa olisi ollut suotavaa. Boureau myös väittää Kantorowiczin olleen homoseksuaali, minkä eräät hänen kirjansa arvostelijat edelleen kiistävät.¹⁸ Kuuluisasta ja menestyneestä historiantutkijasta on kuitenkin huikeasti enemmän lähteitä kuin puusuutarista tai prostituoidusta taiteilijan mallista ja rakastajattaresta.

Tässä tutkimuksessa kiinnostavinta on Boureau'n metodologinen ratkaisu, jota hän kutsuu nimellä ”parallel lives” (samansuuntaiset elämät), approksimaatioiden hakeminen tai vertailuindeksien luominen turvautumalla muihin samankaltaisiin elämänvaiheisiin joutuneihin henkilöihin tai kaunokirjallisuuden luomiin hahmoihin, jos tutkimuskohteesta ei ole tietoja. Tämä ”paralleelien elämien” hahmottelu ei merkitse sitä, että Boureau samastaisi faktaa ja fiktion, eikä näkisi niissä selvää tietoteoreettista eroa; hän vain hakee ”mahdollisuuksia”, ei spekuloidakseen, vaan vertailua varten. Boureau'n teos on sukua Corbinin ja Kortelaisen hankkeille, mutta niitä selvästi hallitumpi ja tuloksiltaan onnistuneempi kokonaisuus.

Kokeilujen merkityksestä

Edellä luonnehditut poikkeuksellisen rohkeat kokeilevat mikrohistoriat muodostavat varsin kirjavan joukon tutkimuksia. Yhteistä niille on kuitenkin rohkea yleistäminen, niin rohkea, ettei se useinkaan johda paljoa toistaiseksi todentamatta jäävien hypoteesien asettamista pidemmälle. Lisäksi niille on yhteistä yleensä mikrohistorialliselle tutkimusotteelle luonteenomainen herkkyyks yksityiskohdille, merkittävien yksityiskohtien havaitseminen ja tulkitseminen. Kokeilevuuden kannalta on kuitenkin kiinnostavinta Corbinin ja Kortelaisen töiden ”epäonnistuminen”.

Eräiden mikrohistoriallisten tutkimusten ”epäonnistumisella” tarkoitan sitä, että niissä tutkimuksen nimellisestä kohdehenkilöstä ei suoraan saada selville mitään merkittävää tai kiinnostavaa. Epäonnistuminen on näissä tapauksissa kuitenkin kirjoitettava lainausmerkkeihin, sillä epäonnistuessaan julkilausutussa tehtävässään mainitut tutkijat raportoidessaan tutkimusprosessistaan tulevat ker-

¹⁸ Ks. Robert Lernerin arvostelu A Nomad's Stories. *Times Literary Supplement* no 5200, November 29, 2002. Arvostelija myös kertoo aineistoista, joista Boureau ei ollut tietoinen, esimerkiksi Kantorowiczin lähettämistä kirjeistä, joita löytyy tämän ystävien ja tuttavien arkistoituista aineistoista.

toneeksi paljon tähdellistä ja kiinnostavaa kohdehenkilöiden ympäristöstä. Tuntemattomaksi jäävän kohdehenkilön ympäristö tulee lukijalle kuitenkin tutuksi. Yhtiöpäisen rohkeat ja jopa epäonnistuvat tutkimushankkeet ovat tarpeellisia tutkijan – ehkä myös lukijan? – mielikuvituksen kehittämisen kannalta. Mielikuvituksen kehittäminen on vastamyrry arkiajattelun, konformismin ja ylisukupolvisten tutkimustraditioiden luomille selviöille. Kokeilevat tutkimukset, silloinkin kun ne ”epäonnistuvat”, haastavat pohtimaan erityisesti niissä sovellettuja menetelmiä ja näiden merkitystä.

Pakeneva tutkimuskohde

Saramagon romaani *Kaikkien nimet* kuvasi, kuten salapoliisiromaanit yleensä, enemmän tutkijaa kuin tutkittavaa. Vaikka me historiantutkijat emme pärjääkään suosiossa dekkarihahmoille, on historiantutkija myös ollut usein romaanin päähenkilö. Tosin historiantutkijaromaanit eivät muodosta mitään dekkarien kaltaista lajityyppiä. Luulen, että myös ”tavalliset ihmiset” voittavat romaanihahmoina historiantutkijat ainakin lukumääräisesti moninkertaisesti. Lukuisat kirjailijat ovat luoneet kuvansa marginaalissa elävistä, mitättömistä tai ”turhista” ihmisistä. Kotimaisesta kirjallisuudesta Paavo Haavikon varhainen romaani *Vuodet* (1962) tulee helposti esimerkkinä mieleen. Tässä ehkä tuleekin ilmi yksi historiantutkimuksen ja kaunokirjallisuuden merkittävä ero. Siinä missä historiantutkijan on äärimmäisen vaikea tutkia menneisyyden tavallisen ihmisen ajatusmaailmaa, romaanikirjailija näyttäisi pääsevän kohteensa nahkoihin vaivatta.

Saramagon romaanin *Kaikkien nimet* väestörekisterin virkailija on mikrohistorioitsijan *alter ego* ja tavoittelee tietoa tutkimuskohteestaan, tavallisesta nuoresta naisesta, vaatimattomasta opettajasta, joka oli eronnut miehestään. Erikoista on, että etsiessään näitä tietoja José-herra joutuu jopa rikoksen poluille. Hänellä onkin jatkuvasti huono omatunto. Hän ei myöskään tavoita etsimäänsä naista, vaikka on usein lähellä onnistumista. Viimein käy ilmi, että tuntematon nainen onkin äskettäin kuollut ja tutkija hakeutuu hänen haudalleen. Siellä selviää, että siinä osassa kaupungin hautausmaata, johon köyhät haudattiin, eivät nimet sisältävät ristit olekaan oikeiden hautojen kohdalla. Haudankaivaja kokee velvollisuudekseen suojella heitä liialta uteliaisuudelta. Saramagon romaani päättyy lempeään kuvaukseen niistä lukemattomista virkamiehistä, jotka eivät ole yhtä puolueettomia kuin tulipalot, maanjäristykset ja muut katastrofit, jot-

ka tuhoavat arkistoaineistoja säätyyn ja varallisuuteen katsomatta. Virkamiehet suojelevat usein Saramagon haudankaivajan tapaan ”tavallisia ihmisiä” historian-tutkijan tunkeilevilta otteilta ja hävittävät mielellään heitä koskevat aineistot vähemmän tärkeitä.

LÄHTEET

- Balestracci, Duccio (1999). *The Renaissance in the Fields. Family Memoirs of a Fifteenth-Century Tuscan Peasant*. Transl. Paolo Squatriti and Betsy Merideth. University Park: The Pennsylvania State University Press.
- Barthes, Roland (1994). Dominici eli kirjallisuuden riemuvoitto. Teoksessa Roland Barthes. *Mytologioita*. Suom. Panu Minkkinen. Helsinki: Gaudeamus, 52–55.
- Behringer, Wolfgang (1998). *The Shaman of Oberstdorf. Chonrad Stoeckhlin and the Phantoms of the Night*. Transl. H. C. Erik Midelfort. Charlottesville: University Press of Virginia.
- Boureau, Alain (2001). *Kantorowicz. Stories of a Historian*. Transl. Stephen G. Nicholas & Gabrielle M. Spiegel. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- de Certeau, Michel & Julia, Dominique & Revel, Jacques (1986). The Beauty of the Dead: Nisard. Teoksessa Michel de Certeau. *Heterologies. Discourse on the Other*. Transl. Steven Rendall. Minneapolis: University of Minnesota Press, 19–136.
- Corbin, Alain (1986). *The Foul and the Fragrant: Odor and the French Social Imagination*. Transl. Miriam L. Kochan. Leamington Spa: Berg.
- Corbin, Alain (1992). *The Village of Cannibals. Rage and Murder in France, 1870*. Transl. Arthur Goldhammer. Cambridge: Polity Press.
- Corbin, Alain (2001). *The Life of an Unknown. The Rediscovered World of a Clog Maker in Nineteenth-Century France*. Transl. Arthur Goldhammer. New York: Columbia University Press.
- Davis, Natalie Zemon (2001). Martin Guerren paluu. Suom. Aulikki Vuola. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, Michel (1980). Two Lectures. Teoksessa Colin Gordon (ed). *Michel Foucault. Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. Brighton: The Harvester Press, 78–109.
- Foucault, Michel (ed.) (1982). *I, Pierre Rivière, having slaughtered my mother, my sister, and my brother. A Case of Parricide in the 19th Century*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Foucault, Michel (1989). I, Pierre Rivière. Teoksessa Michel Foucault. *Foucault Live. Interviews, 1966–84*. New York: Semiotext(e), 131–136.
- Foucault, Michel (1989a). Film and Popular Culture. Teoksessa Michel Foucault. *Foucault Live. Interviews, 1966–84*. New York: Semiotext(e), 89–106.
- Ginzburg, Carlo (1983). *The Night Battles. Witchcraft and Agrarian Cults in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. Transl. Anne Tedechi. London: Routledge & Kegan Paul.
- Ginzburg, Carlo (1980). *The Cheese and the Worms. The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*. Transl. John & Anne Tedechi. London: Routledge & Kegan Paul.
- Kortelainen, Anna (2002). *Virginie! Albert Edelfeltin rakastajattaren tarina*. Helsinki: Tammi.
- Ladurie, Emmanuel Le Roy (1985). *Montaillou. Ranskalainen kylä 1294–1324*. Suom. Marja Itkonen-Kaila. Helsinki: Otava.
- Levi, Giovanni (1990). On Microhistory. Teoksessa Peter Burke (ed): *New Perspectives on Historical Writing*. London: Polity Press, 93–113.
- Macey, David (2004). *Michel Foucault*. London: Reaktion Books.
- Nisard, Charles (1854). *Histoire des livres populaires et de la littérature colportage*. Paris.
- Origo, Iris (1957). *The Merchant of Prato. Francesco di Marco Datini. Daily Life in a Medieval Italian City*. London: Jonathan Cape.
- Peltonen, Matti (1988). Mikä lemu! Mikä lemu? Teoksessa Matti Peltonen. *Viinapäätä kolera-kauhuun. Kirjoituksia sosiaalihistoriasta*. Helsinki: Hanki ja jää: Helsinki, 173–177.
- Peltonen, Matti (1999). *Mikrohistoriasta*. Helsinki: Hanki ja jää/Gaudeamus.
- Peltonen, Matti (2001). Clues, Margins, and Monads: the Micro-Macro Link in Historical Research. *History and Theory* 40, 2001:3, 347–359.
- Power, Eileen (1924). *Medieval People*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Saramago, José (2000). *Kaikkien nimet*. Suom. Erkki Karjalainen. Helsinki: Tammi.
- Trevor-Roper, H. R. (1967). *The European Witch-Craze of the Sixteenth and Seventeenth Centuries*. Harmondsworth: Penguin Books.